

23. *Передирій В.* Світ Софії Яблонської / В. Передирій // Дзвін. — 1998. — № 8/9. — С. 90—105.
24. *Поліщук Я.* Пейзажі людини / Ярослав Поліщук. — Харків : Акта, 2008. — С. 289—309.
25. *Рудницький М.* Великий репортаж Софії Яблонської / М. Рудницький // Діло. — 1932. — Ч. 62. — С. 10.
26. Софія Яблонська. Фото. — Київ ; Харків : Бібліотека українського мистецтва ; Видавець Олександр Савчук, 2017. — 128 с.
27. *Яблонська С.* Книга про батька. З мого дитинства / упоряд. Оксана Антонова / Софія Яблонська. — Київ : Богуславкнига. — 2016. — 272 с.
28. *Яблонська С.* Чар Марока. З країни рижу та опію. Далекі обрії : подорожні нариси / упорядкув., передм. і літ. ред. Василя Ґабора / Софія Яблонська. — Львів : ЛА «Піраміда», 2015. — 372 с.

Мар'яна Пелинець

ПРЕСО- ТА КНИГОВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ
СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО
КІНЦЯ ХІХ — 30-х рр. ХХ ст.:
історіографічний аспект

Досліджено історіографію журналістської, редакційно-видавничої діяльності Степана Смалья-Стоцького (кінець ХІХ — 30-ті рр. ХХ ст.). Проаналізовано низку монографій, наукових розвідок, довідкових видань, публікацій в українських та зарубіжних пресодруках, які висвітлюють означену проблематику.

Ключові слова: історіографія, пресо- та книговидавнича діяльність, часопис, Степан Смалья-Стоцький.

Исследовано историографию журналистской, редакционно-издательской деятельности Степана Смалья-Стоцкого (конец ХІХ — 30-е гг. ХХ в.). Проанализирован ряд монографий, научных исследований, справочных изданий, публикаций в украинской и зарубежной прессе, которые освещают указанную проблематику.

Ключевые слова: историография, пресо- и книгоиздательская деятельность, периодическое издание, Степан Смалья-Стоцкий.

A historiography of the journalistic, editorial and publishing activities of Stepan Smal-Stotsky (late 19th century-1930s) has been studied. A number of monographs, scholarly publications, reference

works, publications in the Ukrainian and foreign press publications illuminating the stated range of problems have been analyzed.

Key words: *a historiography, press and book publishing activities, a newspaper, Stepan Smal-Stotsky.*

Розвиток української журналістики ґрунтується значною мірою на вивченні діяльності провідних діячів у галузі науки, культури, політики, адже функціонування цих домінуючих сегментів суспільної структури наприкінці ХІХ — у першій половині ХХ ст. постійно супроводжувалося тісними контактами із пресовими органами. Сьогодні, після 26-ї річниці проголошення України незалежною державою, можна стверджувати, що дослідники спричинилися до виявлення визначних постатей у національному соціокомунікативному середовищі. Попри те, що науковці отримали вільний доступ до масиву забороненої літератури у спецфондах бібліотек, архівів, ще не всі імена журналістів, публіцистів, редакторів, видавців цілком повернуто із майже п'ятдесятирічного «радянського ув'язнення». Необхідно констатувати, що нині одне із визначальних завдань полягає у вичерпному дослідженні досягнень діячів у царині українського пресознавства.

Чільне місце в історії української журналістики посідає Степан Смаль-Стоцький. Свою редакційно-видавничу діяльність він почав здійснювати ще в 2-й Львівській німецькій гімназії (вересень 1876 р. — червень 1878 р.), де, зокрема, доклав багато зусиль до випуску збірки І. Онишкевича «Руска Бібліотека». Згодом, уже на Буковині, навчаючись на філософічному факультеті Чернівецького університету (1878—1884 рр.), розпочав активну громадську роботу: керував студентським товариством «Союз» (1879—1882 рр.), був членом «Міщанської Читальні» (з 1880 р.), «Літературно-історичного гуртка» (з 1882 р.), «Руської Бесіди» (1885—1914 рр.), «Руської Школи» (з 1887 р.), згодом — «Української Школи» (з 1910 р.), «Руского Драматично-літературного Товариства» (1884 р.), «Народного Дому» (1884 р.), «Буковинського Бояна» (1895 р.), «Руської Каси» (1896 р.), «Історичного товариства» (1902 р.), «Союзу хліборобських спілок “Селянська Каса”» (1903—1913 рр.), а також керував філологічною секцією Наукового товариства ім. Шевченка (1914 р.). Депутатство у Буковинському крайовому сеймі (1892; переобрання 1898, 1904, 1911 рр.) та Австрійському парла-

менті (1911—1918 рр.) свідчить про його активну політичну діяльність. Він виступив ініціатором створення курсу вищої освіти для селян, що отримав назву «Народний університет ім. С. Смаль-Стоцького», наступний курс був іменований — «Курс вищої народної освіти в Чернівцях ім. С. Смаль-Стоцького».

Результативною була діяльність С. Смаль-Стоцького і на еміграції, адже він провадив просвітницьку роботу у Фрайштадтському таборі для військовополонених (Німеччина, 1916 р.), очолював Центральну управу Українських Січових Стрільців (1917 р.) та виконував повноваження посла ЗУНР у Чехословаччині (1918—1921 рр.), був іменований дійсним академіком Української академії наук у Києві (1918 р.) та обраний секретарем Історично-філологічного відділу УАН (1919 р.), як професор викладав в Українському вільному університеті у Празі (1921 р.), був членом Українського історично-філологічного товариства в Празі (1923 р.), очолював Союз українських журналістів та письменників на чужині (1923—1932 рр.), який виступив ініціатором створення курсу пресознавства в УВУ та Музею визвольної боротьби України у Празі (1925—1938 рр.), входив до складу управи Українського академічного комітету для міжнародної інтелектуальної співпраці при Лізі Націй (Прага) (1936 р.), керував Українською Могилянсько-Мазепинською академією наук (1938 р.).

На шпальтах часописів, насамперед буковинських, вміщувалися статті С. Смаль-Стоцького або ж матеріали про його життя і діяльність. Значний пласт публіцистичних текстів, надрукованих у московфільських, румунофільських, згодом — соціал-демократичних пресових органах, зазвичай подавав необ'єктивну критичну інформацію про С. Смаль-Стоцького.

Принагідно необхідно дефініціювати історіографію життя та діяльності С. Смаль-Стоцького чотирма етапами: прижиттєві роки, радянська доба, діаспорний період, час незалежної України.

Для першого періоду характерний виклад матеріалу, присвяченого С. Смаль-Стоцькому, у когнітивно-патетичному стилі. Це можна пояснити тим, що його авторитетна суспільно-політична та наукова діяльність мала масштабний вимір і була помічена широкою громадськістю. Інша річ, що реакція була різною: прихильників — схвальна, опонентів, зокрема московфілів, — різка та критична.

Як приклад — одна з перших публікацій п. н. «Смаль-Стоцькій» без зазначення авторства на сторінках москвофільської газети «Червоная Русь» (1888. — Ч. 46), де несхвально оцінювалася діяльність С. Смаль-Стоцького та Т. Гартнера щодо запровадження фонетичного правопису на Буковині. При цьому було здійснено політичний закид щодо співпраці з поляками у цій ділянці, позаяк їм було вигідно запровадити фонетичний правопис. Особливо критично автор статті реагував на широко популяризований серед громадськості т. зв. меморандум С. Смаль-Стоцького та Т. Гартнера «Minoritätstotum in der von k. k. Bukowiner Landesschulrathe behufs. Regelung der ruthenischen Schulorthographie eingesetzten Commission» [«Голос меншості в комісії, створеній ц. к. Крайовою шкільною радою для управління української шкільної орфографії»], в якому йшлося про важливість запровадження фонетичного правопису.

1893 р. на шпальтах «Ілюстрованого буковинського православно календаря на рокь звичайний 1894» про С. Смаль-Стоцького з'явилася розвідка «Др. Степан Смаль-Стоцький», авторство якої належить О. Поповичу [36]. Окрім того, у журналі «Зоря» була опублікована біографічна стаття «Д-р Степан Смаль-Стоцький» М. Кордуби під псевдонімом Буковинець [27]. Автор подав коротко життєписні дані та наукову біографію буковинського діяча. Передовсім було зазначено «приналежність» С. Смаль-Стоцького до газети «Буковина», яка «єго заходом виходить... вже третій рік що тижня» (хоча його співпраця з виданням не афішувалася). Як наслідок, увага до його пресовидавничої діяльності все ж таки простежується у матеріалах такого плану, проте вона не була охарактеризована детально.

Про С. Смаль-Стоцького також йдеться у повідомленнях, опублікованих у виданні «Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка» у Львові (далі — «Хроніка НТШ»). Уже 1900 р. у першому випуску інформаційного кварталника за редакцією В. Гнатюка було вміщено матеріал про членство С. Смаль-Стоцького в Науковому товаристві ім. Шевченка від 1 червня 1899 р. та коротку біографію, у якій головно мова йшла про його викладацьку діяльність (ч. 1). У замітці було виділено основні праці С. Смаль-Стоцького, яких налічувалося 19.

Восени 1910 р. народовці Буковини урочисто відзначили 25-ліття професорської діяльності С. Смаль-Стоцького. Проте ши-

ро вітали ювіляра з цієї нагоди не лише буковинці, а й представники інтелігенції з Галичини та Великої України, про що йдеться у повідомленні О. Поповича «Ювілей проф. д-ра Стоцького» (Православний календар на звичайний рік 1911. — 1912). Автор прокоментував три основні заслуги С. Смаль-Стоцького як дослідника української мови перед народом: ведення дискусій на правописному ґрунті та їх успішне розв'язання, запровадження фонетичного правопису, укладання та видання «Рускої граматики» (1893; 1907).

Водночас зауважимо, що 1919 р. редакція «Записок Історико-Філологічного Відділу Української Академії Наук» представила громадськості «Життєпис академіка Степана Осиповича Смаль-Стоцького» (кн. 1), наголосивши, що матеріал як життєпису, так і біографії підготовлено лише на підставі статей у часописі «Зоря» (1894), збірнику «Хроніка НТШ» (1910) та німецькому словнику «*Wer ist's*» (1914). Наголосимо, що цього разу бібліографія праць С. Смаль-Стоцького налічувала 33 найменування. На підставі побіжного аналізу фактів про його життя та діяльність автор не взяв до уваги журналістську, редакторську та видавничу працю.

Уже як відомому мовознавцю та літературознавцю С. Смаль-Стоцькому були присвячені публікації у львівських часописах «Діло» (1925. — Ч. 254, 255), «Літературно-Науковий Вістник» (1926. — Кн. 3), чернівецькій газеті «Рідний Край» (1929. — Ч. 19). Зокрема, розвідка «Останні наукові праці ак. проф. Смаль-Стоцького (з приводу 40-літнього ювілею його наукової діяльності)», автором якої вважаємо О. Лотоцького і яка була опублікована у двох числах «Діла» за 1925 р., слугує яскравим прикладом вирізнення вагомого доробку С. Смаль-Стоцького в українському мовознавстві та літературознавстві. О. Лотоцький наголошував на актуальності видання низки мовознавчих праць С. Смаль-Стоцького, адже публікації означеної тематики П. Житецького, К. Михальчука, А. Потебні були недостатньо науково обґрунтованими. Дослідження І. Верхратського, А. Кримського, О. Огоновського зосереджувалися на вивченні історії та певною мірою правопису української мови. Отже, автор статті прагнув відтворити реальний стан вивчення української мови, демонструючи діяльність відомих мовознавців, зокрема С. Смаль-Стоцького. Знаний громадський діяч та публіцист О. Лотоцький стверджував, що саме йому належать найбільш авторитетні мовознавчі дослідження.

1935 р. Д. Антонович опублікував на сторінках часопису «Вісти Музею Визвольної Боротьби України» (1935. — Ч. 9) статтю «Академік д-р С. Смаль-Стоцький новий голова Товариства Музей Визвольної Боротьби України». Проаналізувавши його вагому наукову діяльність, Д. Антонович вказав на те, що майже за двадцять років перебування С. Смаль-Стоцького у Празі вийшло друком близько 50 наукових видань, тож висновковував: С. Смаль-Стоцький — один з провідних науковців в еміграційному світі. Згодом з'являються розвідки Л. Гранички «С. Смаль-Стоцький і українська мова (1859—1934)» (Вістник. — 1935. — Кн. 2), В. Короліва-Старого «Кандидат на президента (Згадка)» (Український тиждень. — Прага, 1936. — Ч. 22), І. Дошівника «На викладах професора С. Смаль-Стоцького» (Час. — Чернівці, 1938. — Ч. 2819).

У цьому контексті необхідно вказати і на велику кількість опублікованих у 1938 р. некрологів С. Смаль-Стоцького на сторінках провідних львівських пресових органів, зокрема: «Вістник» (кн. 10), «Дзвони» (ч. 9, 17), «Діло» (ч. 185), «Календар “Червоної Калини”» (ч. 10), «Літературно-науковий додаток “Нового Часу”» (ч. 33/34), «Час» (ч. 2816, 2842).

В історіографії дослідження варто виокремити публікації В. Сімовича, присвячені С. Смаль-Стоцькому, у часописах «Діло» (1938. — Ч. 201, 203, 204), «Назустріч» (1934. — Ч. 2), «Час» (1934. — Ч. 1504), «Шлях Виховання й Навчання» (1939. — Кн. 1), «Ukrainische Rundschau» (1910. — № 9/10). Автор детально охарактеризував діяльність свого вчителя і наставника та подав матеріал, який базувався на спогадах та викликав у дослідників постаті С. Смаль-Стоцького значний інтерес та затребуваність. Важливо, що у ювілейній публікації «Академік Смаль-Стоцький» автор відзначив велику кількість науково-популярних публікацій політичної та економічної тематики С. Смаль-Стоцького у довоєнних буковинських пресодруках.

У 1939 р. вийшла друком праця В. Сімовича «Степан Смаль-Стоцький як шкільний діяч і педагог» [38], який поставив перед собою завдання — окреслити головні напрями та віхи педагогічної діяльності С. Смаль-Стоцького. Звичайно, заявлений масштаб такого дослідження мав би представляти опрацювання й аналіз значно більшого обсягу його праці, тому автор зазначив, що всеохопного

висвітлення діяльності С. Смаль-Стоцького-педагога він не зумів передати у своїй статті (аналізоване видання — це відбитка статті В. Сімовича у часописі «Шлях Виховання й Навчання»). У педагогічній діяльності С. Смаль-Стоцького автор акцентував поширення та популяризацію ним фонетичного правопису.

У розділі «Наші втрати» журналу «Сьогочасне і Минуле» за 1939 р. було опубліковано статтю В. Сімовича «Д-р Степан Смаль-Стоцький» (№ 1). Окрім біографічної довідки, автор подав також матеріал про академії, приурочені до вшанування пам'яті С. Смаль-Стоцького у 1938 р. Зокрема, 20 листопада з рефератами виступили М. Кордуба та В. Сімович у НТШ у Львові; 2 листопада Український науковий інститут у Берліні вшанував пам'ять С. Смаль-Стоцького виголошеними рефератами Д. Мірчука та З. Кузелі; доповідачі О. Лотоцький та В. Сімович виступили 2 грудня в Українському науковому інституті у Варшаві, М. Вайнгарт і О. Колесса виголосили свої реферати 6 грудня на засіданні Українського академічного комітету у Празі. Окрім того, за словами В. Сімовича, філологічна секція НТШ у Львові планувала присвятити «найближчий» том «Записок Наукового Товариства імени Шевченка» (далі — «ЗНТШ») пам'яті С. Смаль-Стоцького. Однак цей проект не реалізувався, оскільки із вступом Червоної армії на територію Західної України випуск «ЗНТШ» був припинений.

Заакцентуємо, що у науково-довідкових виданнях можна було знайти інформацію про С. Смаль-Стоцького. У розділі «Der akademische Lehrkörper» [«Академічний персонал»] енциклопедії «Alma mater Francisco-Josephina» вміщено матеріал про С. Смаль-Стоцького [43]. Зокрема, подано коротко біографічні дані, науковий доробок та перелік часописів, на шпальтах яких опубліковано праці С. Смаль-Стоцького, — «Зоря», «Буковина», «Літературно-Науковий Вістник», «Archiv für slavische Philologie». Також на сторінках Української Загальної Енциклопедії, редактором якої був І. Раковський, вміщено статтю про С. Смаль-Стоцького та розвідки його авторства, присвячені історії мови, етномовній спільноті слов'ян, та біографічну замітку про В. Сімовича [28].

Перелік інформаційних статей про С. Смаль-Стоцького впродовж 1894—1939 рр. засвідчує наявний інтерес до його постаті. Однак варто зазначити, що його сучасники не вдавалися до деталь-

ного вивчення пресо- та книговидавничої діяльності С. Смаль-Стоцького, акцентуючи здебільшого його педагогічну, культурно-освітню, громадсько-політичну працю. Адже у проаналізованих текстах ми не знайшли чіткої характеристики однієї з визначальних царин його діяльності — журналістської, редакторської, видавничої, що було зумовлене складними суспільно-політичними реаліями кінця XIX — 30-х рр. XX ст.

Другий етап історіографії представляє С. Смаль-Стоцького «буржуазним діячем», «українським націоналістом», «сепаратистом», «петлюрівцем», «неблагонадійним» для радянської ідеології [34]. Яскравим прикладом заборони навіть згадки про С. Смаль-Стоцького слугують його книжкові видання з фонду ЛННБ України ім. В. Стефаника, які упродовж 1940—1991 рр. зберігались у т. зв. відділі спецфонду. На титульних аркушах видань є позначки синім олівцем, зокрема: «Нац», «Национ.», «буржуазно-национ.», які підтверджують заборону їх видачі потенційним читачам. У перспективі це позначилось на тому, що постать і діяльність С. Смаль-Стоцького стали, по суті, недоступними для ознайомлення з ними української громадськості, не мовлячи вже про його журналістську та редакційно-видавничу діяльність.

Зрозуміло, що цей період характеризується критичною позицією радянських дослідників преси щодо провідного українського журналіста, видавця, редактора. Наприклад, М. Жовтобрюх, аналізуючи пресу Буковини, виокремив С. Смаль-Стоцького, який тримався «полів правительства», лише як редактора журналу «Руска Школа», не вказавши на його активну задіяність у видавничих проєктах у краї [20].

Окрім того, М. Жовтобрюх висував закид С. Смаль-Стоцькому як «буржуазно-націоналістичному» мовознавцеві за нібито вигадану ним т. зв. «галичанську» мову в граматиці, тому його праці про українську мову, на думку радянського дослідника, викликали «справедливу» опінію у тогочасної прогресивної інтелігенції (звичайно ж, радянської) [21].

Щодо інших науковців, то В. Дмитрук вважав С. Смаль-Стоцького редактором «Буковини» як видання з виразно націоналістичним ухилом [11]. І. Дорошенко стверджував, що після смерті Ю. Федьковича газету «Буковина» редагував П. Кирчів, згодом

— С. Смаль-Стоцький, який надав їй клерикально-націоналістичного характеру [19], при цьому такий «клерикально-буржуазний елемент» у середовищі буковинської інтелігенції, як С. Смаль-Стоцький, «еволюціонував від народовства до войовничого буржуазного націоналізму».

Загалом, радянська історіографія 1939—1991 рр. свідчить про ідеологічний підхід науки на теренах УРСР до вивчення наукової спадщини та доробку у пресо- та книговидавничій царині видатного українського діяча. Неповним та некоректним виявився аналіз заснованої та редагованої ним буковинської преси радянськими науковцями, оскільки визначальна роль журналіста, редактора, видавця С. Смаль-Стоцького в організації та становленні пресовидавничої справи у краї не розглядалася. Насправді згадувати про нього і досліджувати його здобутки можна було лише у діаспорі, про що піде мова далі.

Отже, третій етап історіографії — діаспорний період, зокрема у США, — розпочався від ювілейного святкування 100-річчя з дня народження С. Смаль-Стоцького, у рамках якого відбувалися наукові конференції та виголошувалися доповіді.

Перші наукові дослідження масштабного доробку С. Смаль-Стоцького здійснено Л. Луцівим та М. Возняком і опубліковано на сторінках збірника «Доповіді Наукового Товариства ім. Шевченка в ЗДА» (1959. — Ч. 11) (саме Товариство у 1959 р. відзначало ювілей свого почесного члена С. Смаль-Стоцького). Зокрема, Л. Луців у публікації «Академик проф. д-р Степан Смаль Стоцький (1859—1959)» наголошував, що «на Рідних Землях, де колись він працював, не вільно згадувати того, хто і своєю політичною та громадською працею, а також науковою діяльністю дбав про те, щоб вибороти самостійність і незалежність українському народові» [29].

М. Возняк у розвідці «Степан Смаль-Стоцький і Франко» охарактеризував співпрацю між видатними діячами у пресо- та книговидавничих справах. При цьому дослідник використав кореспонденцію не лише С. Смаль-Стоцького та І. Франка, а й інших впливових українських діячів, дотичних до їх відносин та співробітництва, зокрема М. Драгоманова й О. Поповича. Зазначимо, що М. Возняк послуговувався низкою періодичних видань для того, щоби заповнити певні прогалини у висвітленні їхніх стосунків, як-от: «Буковина», «Діло», «Літературно-Науковий Вістник», «Руска Школа».

Наукове товариство ім. Шевченка у США випустило у світ збірник «ЗНТШ» до відзначення ювілею С. Смаль-Стоцького [23]. 28-й том видання п. н. «Збірник філологічної секції на пошану сторіччя народин Степана Смаль-Стоцького» вийшов друком у 1960 р. У ньому вміщено спогади Л. Луціва, О. Цісика про С. Смаль-Стоцького та цінні розвідки К. Киселівського «Українознавчі праці акад. Степана Смаль-Стоцького», І. Новосівського «Степан Смаль-Стоцький — український громадський діяч на Буковині». Окрім того, редактор вважав за потрібне опублікувати на сторінках «ЗНТШ» статтю С. Смаль-Стоцького «Українська мова, її початки, розвиток та характеристичні її прикмети», яка виявилась надзвичайно актуальною у цей період.

1989 р. коштом читальні «Просвіти» у Вінніпезі вийшла праця А. Господина «Академік Степан Смаль-Стоцький» [7]. Дослідник подав «коротенький перегляд у цій книжці про визначного вченого, практичного політика, знаменитого народно-освітнього, економічно-кооперативного і шкільного організатора». Видання складається із шістнадцяти невеликих розділів, що охопили події з життя С. Смаль-Стоцького — від юних років до його смерті («Волею Божою 17 серпня (1938) в Празі спочив на віки академік Степан Смаль-Стоцький»). Автор, використавши матеріал із спогадів С. Смаль-Стоцького «Немолів» (Львів, 1933), яскраво змалював дитячі роки (це додало тексту метафоричності, образності викладу), а також визначив головні аспекти його діяльності: мовознавчий, літературознавчий, громадсько-політичний. А. Господин консолидував знання про видатного діяча для належного пропагування у середовищі української діаспори, на теренах Північної Америки.

На шпальтах часопису «Свобода» та в історично-мемуарному збірнику «Надбужанщина» у цей період з'явилися праці А. Доманчука [18], П. Коваліва [24], Д. Чопика [41]. Зокрема, П. Ковалів у статті «Нове видання збірки праць Степана Смаль-Стоцького» прорецензував републікацію праці «Тарас Шевченко: інтерпретації» Науковим товариством ім. Шевченка у США у 179-му томі «ЗНТШ» [25]. «Цей збірник праць має велике значення у вивченні творчості Шевченка. Він і нині є актуальним, дарма що праці написані ще 30 років тому. Вартість цих праць тим більша, що академік Смаль-Стоцький майже все своє життя присвятив вивченню Шевченка та

його творчості, спочатку як професор Чернівецького університету, а потім як професор Українського вільного університету в Празі», — зазначав П. Ковалів.

Усе це свідчить про те, що зацікавлення постаттю С. Смаль-Стоцького в українській діаспорі було досить значним. Певною мірою цьому сприяло і перебування його учнів Л. Луціва та О. Цісика, сина — Р. Смаль-Стоцького, внука — Ю. Луцького у діаспорному науковому середовищі, оскільки вони всіляко підтримували пам'ять про видатного українського діяча. Звичайно, помітний інтерес до нього був викликаний й ідеологічною заборонаю у радянській Україні, адже представники діаспори завжди прагнули отримати об'єктивну і повновартісну інформацію для ознайомлення та вивчення. Без сумніву, значний доробок С. Смаль-Стоцького не міг бути вилучений з наукового обігу. Його вагомі дослідження у різних ділянках науки отримали позитивну оцінку у працях сучасних науковців.

Із проголошенням незалежності України зросло зацікавлення дослідників постаттю С. Смаль-Стоцького, чим зумовлений четвертий етап історіографії.

Перша монографія про видатного буковинського діяча «Академік Степан Смаль-Стоцький: життя і діяльність» авторства В. Даниленка та О. Добржанського вийшла друком 1996 р. [10]. Зазначимо, що у ній розкрито головні аспекти багатогранної діяльності С. Смаль-Стоцького та широко висвітлено життєвий шлях. Авторами здійснено оцінку громадської діяльності С. Смаль-Стоцького, означено його мовознавчу, літературознавчу, історичну, політичну практику. Закономірно, що науковий доробок С. Смаль-Стоцького викликав дискусії у середовищі як науковців, так і громадськості, що, своєю чергою, сприяло популяризації авторами його ідей. Безперечно, це видання внесло вагому лепту у майбутні дослідження спадщини видатного буковинця.

Принагідно зазначимо, що автори не ставили перед собою завдання дослідити спеціально журналістську діяльність С. Смаль-Стоцького, тож заторкували це питання поверхово, здійснюючи насамперед аналіз інших сфер його зацікавлень. Однак В. Даниленко та О. Добржанський усе ж повніше, ніж інші дослідники, висвітлили його діяльність у цій царині.

До 150-річчя від дня народження С. Смаль-Стоцького вийшов друком нарис В. Ботушанського «Степан Смаль-Стоцький — видатний діяч Буковини: штрихи до портрета» [2]. Автор проаналізував наукову діяльність С. Смаль-Стоцького у Чернівецькому університеті, його участь у формуванні громадсько-культурних та кооперативних організацій, акцентував увагу на важливих виданнях С. Смаль-Стоцького, а також охарактеризував оцінювання цієї діяльності його сучасниками та теперішніми науковцями.

Сучасний етап дослідження С. Смаль-Стоцького репрезентовано також дисертаційними працями О. Горбатюка «Степан Смаль-Стоцький як літературознавець» [6] та Т. Шоліної «Педагогічні ідеї та освітньо-громадська діяльність Степана Смаль-Стоцького (1859—1938 рр.)» [42]. Варто зазначити, що науковці здійснили ґрунтовний аналіз лише окремих сфер багатогранної діяльності буковинського діяча, проте сьогодні можна говорити про науково акцентовані вагомі досягнення визначного літературознавця та педагога. Однак попри актуальність праць означеної тематики саме недостатність висвітлення питання його активної участі у формуванні та становленні пресо- і книговидавничої справи на Буковині визначило нашу наукову зацікавленість журналістською діяльністю С. Смаль-Стоцького.

1999 р. у Чернівецькому національному університеті ім. Юрія Федьковича до 140-річчя від дня народження видатного діяча було проведено Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Педагогічні ідеї С. Смаль-Стоцького в контексті розвитку національної освіти й виховання» [33]. У роботі конференції взяло участь майже п'ятдесят науковців з України, зокрема: Н. Бенсан, В. Ботушанський, Л. Герасим, Н. Гуйванюк, О. Добржанський, І. Зайченко, Н. Мельничук, С. Романюк, Б. Ступарик, Л. Шологон. Згодом, 2009 р., була організована Міжнародна наукова конференція «Постать Степана Смаль-Стоцького в національно-культурному житті Буковини кінця XIX — початку XX ст. і сучасна рецепція його доби» [37], до роботи якої долучилися майже всі згадані автори, а також низка польських науковців.

23—24 квітня 2009 р. відбулася Міжнародна наукова конференція «Роль Степана Смаль-Стоцького в європейській славистиці», організаторами якої виступили кафедра україністики Інституту

східнослов'янської філології Ягеллонського університету (Краків), кафедра сучасної української мови Чернівецького університету, Наукового товариства українців Ягеллонського університету. Конференція пройшла під почесним патронатом Генерального консульства України у Кракові. 2012 р. вийшов друком науковий збірник «Miejsce Stefana Smal-Stockiego w slawistyce europejskiej». Автори статей — науковці Ягеллонського та Чернівецького університетів, зокрема: А. Будзяк, М. Валецька, Н. Гуйванюк, Б. Мельничук, А. Скужевська, А. Фаловські. Зазначимо, що Б. Зінкевич-Томанек порушила питання стосовно правильності дат у біографії С. Смаль-Стоцького й остаточно затвердила їх, навівши аргументовані докази. У публікаціях дослідники проаналізували фрагментарно літературознавчий та мовознавчий доробок С. Смаль-Стоцького, окремо виділили його цінні для української культури мемуари.

Висновок, до якого дійшли науковці, — у мовознавчих працях С. Смаль-Стоцький постав як вчений у галузі славістичної науки, про що свідчать, зокрема, ґрунтовні дослідження ним головних аспектів розвитку різних слов'янських мов, що сприяло проведенню ним паралелей щодо формування і становлення української мови. Його науковий доробок — надбання не лише української славістики, а й європейської, що зумовило інтерес польських дослідників до постаті С. Смаль-Стоцького.

Закономірно, що значний пласт публікацій присвятили поста-ті С. Смаль-Стоцького саме науковці Чернівецького університету, як-от: В. Ботушанський [3; 4], О. Горбатюк [5], О. Добржанський [12—14], а також у співавторстві із професором В. Даниленком [9; 15—17], Т. Гуцуляк [8], Б. Мельничук [30—32]. На дослідженні багатоаспектної діяльності С. Смаль-Стоцького сфокусували свою увагу й інші українські науковці, серед яких: С. Андрусів [1], Т. Завгородня [22], Л. Коломієць [26], Ф. Погребенник [35], Л. Ткач [39], М. Федунь [40]. Однак широкий спектр вивчення окремих сфер діяльності С. Смаль-Стоцького не дав вичерпної інформації стосовно його журналістської, редакційної та видавничої праці.

Дослідження історіографії журналістикознавства доводить значний інтерес науковців до функціонування та розвитку української преси кінця ХІХ — 30-х рр. ХХ ст. Адже багато імен журналістів, редакторів, видавців було повернуто із забуття до національ-

ної пам'яті. Велику кількість письменників, громадсько-політичних діячів вдалося ідентифікувати через значний пресознавчий доробок. Простежено також загальне поживлення у вивченні окремих статей, які працювали у царині соціальних комунікацій, та все ж не запропоновано всебічного висвітлення діяльності її творців, зокрема журналіста, публіциста, редактора, видавця С. Смаль-Стоцького, адже його праця у цій царині також не була ґрунтовно вивчена. Аналіз результатів дослідження праць в українській історіографії, особливо періодичних органів, також підтвердила відсутність публікацій означеної тематики. Таким чином, лише вивчення першоджерел надасть можливість реалізувати поставлені завдання дослідження.

1. *Андрусів С.* Людина з дороги часу / Андрусів Стефанія // Слово і Час. — 1993. — № 3. — С. 24—30.
2. *Ботушанський В.* Степан Смаль-Стоцький — видатний діяч Буковини: штрихи до портрета / Василь Ботушанський. — Чернівці : Яворський Н. С., 2010. — 68 с.
3. *Ботушанський В.* Степан Смаль-Стоцький і українське шкільництво (До 150-річчя від дня народження С. Смаль-Стоцького) / Василь Ботушанський // Науковий вісник Чернівецького університету (Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини). — 2009. — Ч. 486/487. — С. 10—14.
4. Буковина в роки Першої світової війни 1914—1918 рр. Документи / [упоряд. В. Ботушанський]. — Чернівці : Технодрук, 2014. — С. 61.
5. *Горбатюк О.* Степан Смаль-Стоцький у взаєминах з Іваном Франком / Олег Горбатюк // Науковий вісник Чернівецького університету (Слов'янська філологія). — 2008. — Ч. 394/398. — С. 171—177.
6. *Горбатюк О.* Степан Смаль-Стоцький як літературознавець: статті та явища нової української літератури : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Горбатюк Олег Васильович. — Львів, 2009. — 20 с.
7. *Господин А.* Академік Степан Смаль-Стоцький / Андрій Господин. — Вінніпег, 1989. — 36 с.
8. *Гуцуляк Т.* Прогностичні погляди С. Смаль-Стоцького на україністику в контексті організації та завдань славістичної науки / Тетяна Гуцуляк // Науковий вісник Чернівецького університету (Слов'янська філологія). — 2010. — Ч. 496/497. — С. 3—9.
9. *Даниленко В.* Академік Степан Смаль-Стоцький / Віктор Даниленко, Олександр Добржанський // Київська старовина. — 1998. — Ч. 6. — С. 116—129.

10. *Даниленко В.* Академік Степан Смаль-Стоцький: життя і діяльність / Віктор Даниленко, Олександр Добржанський — Київ ; Чернівці, 1996. — 207 с.
11. *Дмитрук В.* Нарис з історії української журналістики ХІХ ст. / Володимир Дмитрук. — Львів, 1969. — С. 118—119.
12. *Добржанський О.* Віра у краще майбутнє України ніколи не покидала його / Олександр Добржанський // Молодий буковинець. — 1994. — № 2. — С. 6.
13. *Добржанський О.* Іван Франко та Степан Смаль-Стоцький: наукова співпраця й особисті взаємини / Олександр Добржанський // Іван Франко і Буковина (Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 150-річчю від дня народження Івана Франка). — Чернівці, 2006. — С. 9—18.
14. *Добржанський О.* Національний рух українців Буковини другої половини ХІХ — початку ХХ ст. / Олександр Добржанський. — Чернівці : Золоті литаври, 1999. — С. 75—76.
15. *Добржанський О.* Степан Смаль-Стоцький. Протистояння / Олександр Добржанський, Віктор Даниленко // Буковинський журнал. — 1994. — Ч. 3/4. — С. 108—123.
16. *Добржанський О.* Степан Смаль-Стоцький. Роки війни / Олександр Добржанський, Віктор Даниленко // Буковинський журнал. — 1995. — Ч. 1/2. — С. 133—143.
17. *Добржанський О.* Степан Смаль-Стоцький. Становлення / Олександр Добржанський, Віктор Даниленко // Буковинський журнал. — 1992. — Ч. 4/5. — С. 176—193.
18. *Доманчук А.* Немолів—Немилів / Доманчук Антін // Надбужанщина: Сокальщина, Белзчина, Радехівщина, Каміначчина, Холмщина і Підляшшя : іст.-мемуар. зб. — Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1986 — Т. 1. — С. 534—538.
19. *Дорошенко І.* Українська журналістика і критика другої половини ХІХ століття / Іван Дорошенко. — Львів, 1965. — С. 48.
20. *Жовтобрюх М.* Мова української періодичної преси / М. А. Жовтобрюх. — Київ, 1970. — С. 3.
21. *Жовтобрюх М.* Мова української преси (до середини дев'яностих років ХІХ ст.) / М. А. Жовтобрюх. — Київ, 1963. — С. 334.
22. *Завгородня Т.* Степан Смаль-Стоцький і українська педагогіка / Тетяна Завгородня // Науковий вісник Чернівецького університету (Педагогіка та психологія). — 2009. — Ч. 433. — С. 38—44.
23. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. — Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1960. — Т. 172 : Збірник філологічної секції на по-

- шану сторіччя народин Степана Смаль-Стоцького / за ред. К. Кислевського. — 103 с.
24. *Ковалів П.* Академік Степан Смаль-Стоцький і його заслуги для української науки / Павло Ковалів // *Визвольний Шлях*. — 1972. — № 9. — С. 1070—1072.
  25. *Ковалів П.* Нове видання збірки праць Степана Смаль-Стоцького / Павло Ковалів // *Сучасність*. — 1966. — № 3. — С. 117—119.
  26. *Коломієць Л.* Україна як цілість: синтез національно-державних та етико-релігійних ідей творчості Шевченка (В інтерпретації С. Смаль-Стоцького) / Лідія Коломієць // *Вісник Академії наук України*. — 1993. — № 3. — С. 48—58.
  27. [*Кордуба М.*]. Д-р Степан Смаль-Стоцький / Буковинець // *Зоря*. — 1894. — Ч. 7. — С. 166—167.
  28. Листи Смаль-Стоцького С. до редакції «Української загальної енциклопедії» // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Від. рукописів — Ф. 252 (УЗЕ), спр. 329. — Арк. 1.
  29. *Луців Л.* Академик проф. д-р Степан Смаль Стоцький (1859—1959) / Д-р Лука Луців // *Доповіді Наукового Товариства Шевченка в ЗДА*. — 1959. — Ч. 11. — С. 3—9.
  30. *Мельничук Б.* Від Котляревського до Кобилянської. Літературознавчі студії Степана Смаль-Стоцького / Богдан Мельничук // *Буковинський журнал*. — 1999. — Ч. 3/4. — С. 137—146.
  31. *Мельничук Б.* Життя задля України (150 років тому народився академік Степан Смаль-Стоцький) / Богдан Мельничук // *Дзвін*. — 2009. — № 1. — С. 115—124.
  32. *Мельничук Б. І.* На поклін до академіка / Б. І. Мельничук // *Університетський вісник*. — Чернівці, 2009. — № 6/7. — С. 10—11.
  33. Педагогічні ідеї С. Смаль-Стоцького в контексті розвитку національної освіти й виховання : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 24—26 лютого 1999 р. / [відпов. за вип. і упоряд.: Д. Пенішкевич, В. Филиппчук]. — Чернівці, 1999. — 256 с.
  34. Під колоніальним гнітом: Північна Буковина у другій половині ХІХ — на початку ХХ ст. : док. і матеріали / [упоряд. В. М. Ботушанський]. — Ужгород : Карпати, 1986. — 206 с.
  35. *Погребенник Ф.* Степан Смаль-Стоцький у колі політичних діячів / Федір Погребенник // *Слово і Час*. — 1993. — № 12. — С. 35—36.
  36. *Попович О.* Др. Степан Смаль-Стоцький / О. Попович // *Ілюстрований буковинський православний календарь на роць звичайний 1894*. — С. 47—56.

37. Постать Степана Смаль-Стоцького в національно-культурному житті Буковини кінця ХІХ — початку ХХ ст. і сучасна рецепція його доби : тези доп. Міжнар. наук. конф., присвяч. 150-річчю від дня народження видатного українського філолога, культурного і громадського діяча, 19—21 лютого 2009 р. — Чернівці: Місто, 2009. — 131 с.
38. *Сімович В.* Степан Смаль-Стоцький як шкільний діяч і педагог / Василь Сімович. — Львів, 1939. — 20 с.
39. *Ткач Л.* Академік Степан Смаль-Стоцький: до 150-річчя від дня народження / Людмила Ткач // Дивослово. — 2009. — № 1. — С. 33—39.
40. *Федунь М.* Постать Степана Смаль-Стоцького на тлі українського життя першої половини ХХ ст. / Марія Федунь // Дивослово. — 2013. — № 7/8. — С. 66—70.
41. *Чопик Д.* Академік Степан Смаль-Стоцький // Надбужанщина: Сокальщина, Белзчина, Радехівщина, Каміначчина, Холмщина і Підляшшя : іст.-мемуар. зб. — Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1986. — Т. 1. — С. 804—809.
42. *Шоліна Т.* Педагогічні ідеї та освітньо-громадська діяльність Степана Смаль-Стоцького (1859—1938 рр.) : автореф. дис. ... канд. педагог. наук / Шоліна Тетяна Валентинівна. — Тернопіль, 2011. — 22 с.
43. *Norst A.* Alma mater Francisco-Josephina / Dr. Anton Norst. — Czernowitz, 1900. — S. 6.